

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Kristiina Korjonen-Kuusipuro ja Sari Janhunen

Tyyntä ja myrskyä

Tunteet osana tuulivoiman sosiaalista hyväksyttävyyttä

Calm and storm: Emotions as part of social acceptability of wind power

This article discusses the role of emotions in Finnish wind power debates. We draw on four case studies (Kotka, Ruokolahti, Lappeenranta and Merijärvi) and 47 semi-structured interviews. We argue that the role of emotions should be better understood and addressed in wind power projects, and it should be accepted that being human means that emotion and cognition are entwined and act together. However, in the Finnish wind power debate, emotions and cognition are still seen as opposite to each other. In our research, we found that there are plenty of emotional responses attached to different contexts of wind power. Feelings differ according to the state of the wind power project: expectations and experience shape the feelings attached to wind power. Furthermore, we suggest that compassion, in particular, could help to understand the complexity of wind power development projects.

Keywords: emotions, Finland, social acceptance, wind power

Johdanto

Mediassa julkaistaan otsikoita, joiden perusteella suomalaiset näyttävät tuulivoimavastaisina, ärsyyntyneinä, vihaisina ja pettyneinä. Suomessa teollisen kokoluokan tuulivoimahankkeet etenevät toistaiseksi ylhäältä alas johdettuina prosesseina, joita hallitsevat konkreettisten selvitysten ja suunnitelmien tuottaminen ja arvioiminen (mm. melu- ja välkemallinnus, linnustoselvitykset, tutkavaikutukset). Asukkaita varten järjestetään yleisötilaisuuksia, mutta asukkaat eivät silti koe, että heitä kuunnellaan. Tähän osasyynä saattaa olla moniäänisen keskustelun puuttuminen, mutta myös se, että Suomessa yhteisölähtöinen energiantuotanto (*community wind* -periaate) on vielä har-

vinaista ja asukkaat kokevat olevansa ulkopuolisia suunnitteluprosessissa. Yhteisölähtöisellä energiantuotannolla tarkoitetaan erilaisia omistajuuden, päätöksenteon ja hyödynjaon yhdistelmiä, joissa nimenomaan paikallisella yhteisöllä olisi merkittävä rooli vaikuttajana. Näin paikallinen yhteisö saisi haittojen lisäksi hyötyjä ja mahdollisuuden kontrolloida prosessia (Rogers *et al.* 2008; Walker & Devine-Wright 2008).

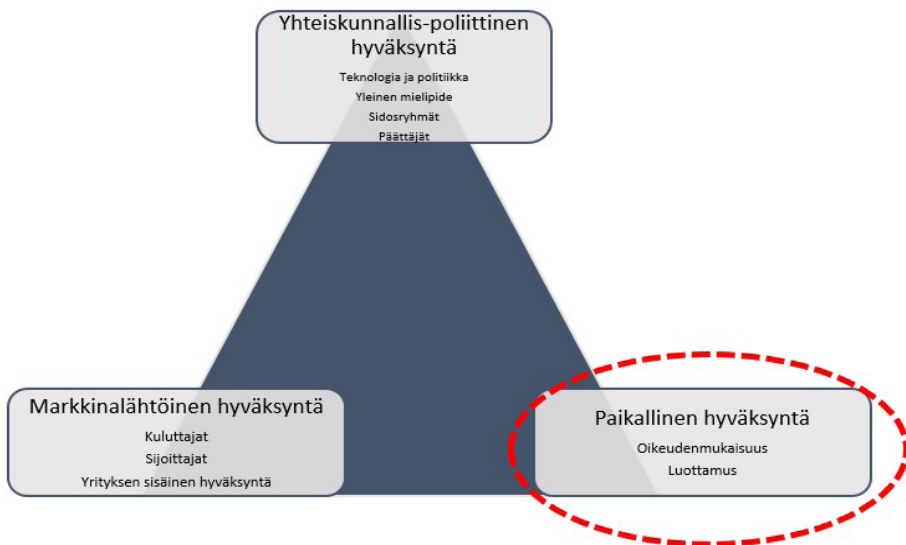
Mielipidekyselyt antavat päinvastaisen kuvan: suomalaiset pitävät tuulivoimaa energiantuotantomuotona, jota toivoisivat lisää. Tämä niin sanottu tuulivoiman yleinen hyväksyttävyyttä näkyy vuosittain toteutettavassa Energiategollisuus ry:n Suomalaisen energia-asenteet -seurantatutkimuksessa. Vuonna 2013 vastaajista jopa 85 % oli sitä mieltä,

että tuulivoiman käyttöä pitäisi lisätä. Paikallisissa hankkeissa esiin nousee kuitenkin myös vastustus, jota on tutkimuskirjallisuudessa pyritty selittämään laajemminkin kuin pelkän Nimby-ilmiön kautta (Wolsink 2007; Wüstenhagen *et al.* 2007), esimerkiksi tiedon tai osallistumismahdollisuuksien puuttamisella (Swofford & Slattery 2010).

Tässä artikkelissa tarkastelemme tuulivoimaan ja tuulivoimarakentamiseen liittyviä tunteita sekä niiden merkitystä suomalaisessa tuulivoimarakentamisessa. Tutkimme millaisia tunteita tuulivoima herättää ja miten nämä tunteet tulevat esille. Tarkastelemme tunteita sosio-kulttuurisesta näkökulmasta, etnografista otetta (ks. Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014) hyödyntäen. Tämä tarkoittaa sitä, että teemme näkyväksi tuulivoimarakentamisen moniäänisyyttä ja monia merkityksiä yksilölle ja yhteisölle. Etnografinen ote korostaa myös sen paikan merkitystä, missä tunteet tapahtuvat (Abu-Lughod & Lutz 2009). Pohdimme tunteiden muutosta tuulivoimaan liittyvien odotusten ja tuulivoimakokemusten kautta neljällä paikkakunnalla. Tutkimuksemme lisää tietoa kansalaisten tuulivoimakokemuksista ja tuulivoiman hyväksyttävyydestä aluesuunnittelijoille ja erityisesti tuulivoimaa suunnitteleville tahoille. Tutkimuksellamme on myös metodologinen kontribuutio. Haluamme ke-

hittää tuulivoiman hyväksyttävyyden ja tunteiden tutkimusta hyödyntämällä aiemmin niiden piirissä vähän käytettyjä menetelmiä.

Tunteet ovat osa tuulivoiman sosiaalista hyväksyttävyyttä. Hyväksyttävyyden tutkimus kuitenkin lähtee usein oletuksesta, että energia-asetne muodostuu ihmisen rationaalisen ajattelun perusteella, eli tuulivoimahankkeen hyötyjen ja haittojen kognitiivisesta arvioinnista (Devlin 2005; Groth & Vogt 2014). Hyväksyttävyyttä lähestytään tutkimuskirjallisuudessa usein Wüstenhagenin ym. (2007) luoman mallin kautta. Tässä mallissa hyväksyttävyydellä on kolme ulottuvuutta: yhteiskunnallis-poliittinen hyväksyntä, markkinalähtöinen hyväksyntä ja paikallinen hyväksyntä (kuva 1). Yhteiskunnallis-poliittisesta näkökulmasta hyväksyttävyyttä käsitellään yleisellä tasolla pohtien, onko tuulivoima kyseisessä maassa hyväksytty tapa tuottaa energiaa. Markkinalähtöinen hyväksyntä tarkoittaa kuluttajien ja sijoittajien hyväksyntää, joka kohdistuu energiantuotantomuotoon tai innovaation käyttöönottoon. Markkinalähtöinen hyväksyntä voi tarkoittaa myös yrityksen sisäistä hyväksyntää innovaatiota kohtaan. Paikallinen hyväksyntä puolestaan viittaa erityisesti sijoituspaikkaratkaisujen hyväksyttävyyteen asukkaiden ja viranomaisten näkökulmasta.

Kuva 1. Sosiaalinen hyväksyntä Wüstenhagenin *et al.* (2007) mukaan. Tunteiden tarkastelu liittyy paikalliseen hyväksyntään, jossa keskeistä on oikeudenmukaisuus ja luottamus.

Figure 1. Social acceptance according to Wüstenhagen *et al.* (2007). Emotions are part of community acceptance where issues of justice and trust are considered significant.

Wüstenhagenin malli vaikuttaa mekanisielta ja yksilutteiselta jaottelulta eikä sen avulla päästä kovin syvälle hyväksyttävyyden tarkastelussa. Malli saattaa jopa aiheuttaa väärinkäsityksiä, mikäli enemmistöhyväksyntä tulkitaan myös paikallisten ihmisten asenteeksi tuulivoimateknologiaa kohtaan. Esimerkiksi Energiategollisuus ry:n seuranta-tutkimus kertoo korkeasta yhteiskunnallis-poliittisesta hyväksynnästä yleisellä tasolla, mutta hyväksyttävyyden muut puolet tai tuulivoiman vastustus jäävät kuvaamatta.

Artikkelimme syventää paikallista hyväksyttävyyttä ja lisää tietoa tuulivoimaan liittyvistä tunteista, joita on alettu tarkastella vasta aivan viime vuosina (Taulukko 1). Tuulivoimasta keskusteltaessa järki ja tunteet näyttäytyvät usein toisilleen vastakkaisina, vaikka tunteet ovatkin merkittävä osa kokemukserontaa ja tiedonmuodostusta (Korjonen-Kuusipuro & Parks, tulossa). Tästä syystä niitä ei tulisi sulkea pois, eikä niiden merkitystä tulisi vähätellä tuulivoimasta tai uusiutuvasta energiasta käytävissä keskusteluissa. Tuulivoimarakentamiseen liittyvien tunteiden tarkastelu hyödyttää laajemmin myös ympäristökonfliktien tutkimusta, sillä tunteet ovat konfliktitilanteissa merkittävä toiminnan motivaattori ja ne kärjistyvät usein tilanteita (Buijs & Lawrence 2013).

Artikkelimme aluksi käymme läpi tunteiden yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja määrittelemme tunteet ja niiden suhteen kokemukseen. Tarkastelemme lyhyesti myös aiempaa tuulivoimaan liittyvää tunteiden tutkimusta. Tämän jälkeen esittelemme tutkimusaineiston ja -menetelmät. Esittelemme empiiriset tulokset tuulivoimaan liittyvistä tunteista ja niiden konteksteista kolmannessa osassa, ja lopuksi käymme keskustelua tuloksista.

Sosio-kulttuurinen näkökulma tunteisiin

Yhteiskuntatieteissä on viime vuosina puhuttu ns. tunteiden käännteestä (*emotional* tai *affective turn*, ks. esim. Bondi *et al.* 2005). Teoreettisesti tunteiden käänne on merkinnyt ruumiillisuuden ja materiaalisuuden korostumista, mikä haastaa merkitysten ja kielen tutkimuksen perinnettä (Kontturi & Taira 2007: 43). Tunteiden käänteen myötä on pyritty pois mustavalkoisesta järjen ja tunteen dualismista, ja ajattelusta, jossa tunteet samaistetaan irrationalisuuteen ja niistä puhuminenkin tulkitaan triviaaliksi, ihmisten yksityiseen elämään kuuluvaksi. Ihminen on alettu nähdä olentona, jonka keho ja mieli, tunteet ja ajattelu kietoutuvat yhteen ja toimivat yhdessä (Tuovila 2005; Hochschild 2009: 30).

Tunteilla on biologinen perusta, sillä ne koe-

taan kehossa tuntemuksina. Tunteiden kesto voi vaihdella: ne voivat olla nopeasti ohimeneviä kokemuksia tai vaikuttaa pitkiäkin aikoja. Tunteilla on psykologinen pohja, sillä ne kehittyvät vuorovaikutussuhteissa lapsuudesta alkaen. Lisäksi kulttuuriset arvot ja uskomukset vaikuttavat tunteiden kokemiseen, sillä tunteiden taustalla vaikuttavat esimerkiksi käsitykset oikeasta ja väärästä. Näillä ns. moraalisisilla tunteilla (Tangney *et al.* 2007) tarkoitetaan erityisesti tunteita, jotka ilmenevät tilanteissa, joissa ihminen kokee tulleensa kohdelluksi väärin. Lopullisen ilmaisumuotonsa tunteet saavat toiminnassa, jota säätelevät sosiaaliset roolit ja normit (Näre 1999: 10–11).

Sosio-kulttuurisesta näkökulmasta käsin olennaista on tunteiden sosiaalinen paikka ja kulttuurinen tila. Tällä tarkoitetaan sitä, että erilaiset kulttuuriset arvot, ideologiat ja uskomukset sekä sosiaaliset normit vaikuttavat tunteiden kokemiseen ja määrittävät mitä ja miten tunteita on sopivaa tuoda esille (Näre 1999; Turner & Stets 2005; Stets & Turner 2014). Tunteet ovat osa kulttuurista merkityksenantoa (Harding & Pribram 2009). Näre (1999: 10–11) mukaan tunteiden sosiaalinen ja kulttuurinen tila muodostuu myös oppimisen kautta: miten ja millaisia tunteita opitaan tuntemaan ja olemaan tuntematta tai ilmaisematta missäkin tilanteissa ja millaisia kulttuurisia muotoja, ilmaisuja ja merkityssisältöjä tunteet saavat, perustuu sosiaaliseen oppimiseen. Näre käyttää käsitettä tunnekulttuuri, jolla hän tarkoittaa ihmisiä yhdistäviä, yhteisesti tai toisistaan tietämättä ja riippumatta koettuja ja jaettuja tunteita ja elämyksiä (Näre 1999: 264). Tunteiden sosiaaliselle tilalle on myös tyypillistä tunteista neuvottelu. Tunteista neuvotellaan paitsi tutkittavien keskuudessa myös tutkijan ja tutkittavien välillä (Lutz & White 1986).

Tässä artikkelissa tarkastelemme tunteita sosio-kulttuurisesta näkökulmasta paikallisiin yhteisöihin ja niiden jäseniin kohdentuen. Ymmärrämme tunteet yksilöllisinä kokemuksina, mutta samalla vahvasti kontekstuaalisina, yhteisöllisinä ja kulttuurisesti välittyneinä ja jaettuina (Abu-Lughod & Lutz 2009). Näin ollen emme tarkastele tunnekokemuksia biologisina tai neurologisina, vaan monitahoisina prosesseina, joiden kautta ihminen elää, kokee ja asennoituu tuulivoimaan omassa lähiympäristössään. Painotamme sitä, millaisia tunteita tuulivoimaan liittyy, missä niitä esiintyy, sekä miten niitä torjutaan ja säädellään. Haluamme tarkastella myös kokemuksen merkitystä: muuttuvatko tuulivoimarakentamiseen tai tuulivoimaan liitettävät tunteet, kun voimaloiden lähellä asumisesta on omakohtaista kokemusta?

Tarkastelumme lähtee liikkeelle kielellisistä ilmaisuista, jotka edellyttävät tiedostamista. Tuovilan (2005: 18–19) mukaan kielessä on sanoja niille ilmiöille ja asioille, joita pidetään kulttuurisesti merkityksellisinä. Sosiologi Jochen Kleres (2010: 4) on korostanut tunteiden narratiivista luonnetta ja pohtinut kuinka tunteet näyttäytyvät haastattelussa osana narratiivia. Tunteiden merkitys ympäröivän rakentumisessa on kahtalainen: tunteet ovat osa tilanteesta kertovaa pienempää tarinaa (*micro-story*), joka puolestaan on osa laajempaa narratiivista kontekstia (Kleres 2010: 4; Katz 1999: 324–325).

Käytämme artikkelissamme suomenkielen sanaa tunne (engl. *emotion*). Tunteella tarkoitamme tuntemusta, josta muodostettu havainto tai mielikuva on tarkasteluhetkellä toimijan tarkkaavaisuuden kohteena (vrt. Matthis 2000). Näin siksi, että lähdemme liikkeelle kielestä, joka edellyttää tiedostamista. Tietoisten tunteiden lisäksi ihmisillä on esitietoisia tuntemuksia, jotka tietyissä olosuhteissa on mahdollista yhdistää aiempiin mieli- tai muistikuviin ja ne voivat sitä kautta tulla tietoisiksi (Enckell 2005; Äärelä 2009). Esimerkiksi omassa aineistoissamme tunne saattoi nousta esitietoisesta tietoiseksi haastattelutilanteessa, kun haastateltava alkoi pohtia tuulivoimaan liittyviä tunteitaan. Tietoisten tunteiden ja esitietoisten tuntemusten lisäksi ihmisillä on täysin tiedostamattomia reaktioprosesseja (Matthis 2000). Nämä kategoriat eivät ole tarkkarajaisia ja ne menevät päällekkäin.

Tunteet ovat yhteydessä kokemuksiin, jotka puolestaan ovat osa ihmisen arkielämää ja sen käytänteitä. Arjen kokemuksia pidetään usein ilmiselvänä, jopa merkityksettöminä, ja ne saattavat tästä syystä jäädä myös tutkimuksen ulkopuolelle. Kokemuksen tarkasteluun liittyy ymmärtämisen haaste: kuinka ymmärtää toisen ihmisen kokemuksia, joita ei itse voi sellaisenaan kokea? Tätä haastetta on ryhdytty paikkaamaan tulkinnan keinoin, mikä seurauksena on syntynyt erilaisia tulkinnallisia tutkimussuuntauksia, joista fenomenologia on keskeisin. Kokemuksemme ovat pitkälti ruumiillisia ja osittain myös tiedostamattomia (Koivisto *et al.* 2014: 15; Kukkola 2014). Perttula (2005) tulkitsee kokemuksen prosessina, jossa tunteikkuuden ja minuuden elementit paikantuvat, toteutuvat ja ruumiillistuvat. Tulkinnan lisäksi tarvitsemme myös kielen tarkastelua, sillä kokemuksista kertominen ja niiden jakaminen pohjautuu pitkälti kieleen (Meriläinen-Hyvärinen *et al.* 2012).

Myös tunteiden tutkiminen ja tulkitseminen on samaan tapaan vaativaa kuin kokemusten. Useat tutkijat ovat pohtineet esimerkiksi sitä, kuinka

voimme tietää mitä toinen ihminen tuntee. Erityisesti tutkijan tulisi huomioida se, kenen tunteista hän kirjoittaa (Leavitt 1996; Beatty 2010; Bondi 2014). Antropologi Andrew Beatty (2010: 437) painottaa, että tunteet jäävät usein etnografisen kehityksen ulkopuolelle, sillä ne ovat aina sekä henkilökohtaisia ja elämäkerrallisia että jaettuina. Leavitt (1996) on myös korostanut tulkinnan merkitystä tunteiden tutkimuksessa. Tunteet eivät hänen mukaansa poikkea kognitiivisesta toiminnasta: kuten emme voi olla ihan varmoja toistemme tunteista, emme myöskään aivan täysin varmasti voi ymmärtää toisen sanomaakaan, vaan molemmissa tapauksissa tarvitaan tulkintaa. Tulkinta on helpompaa, jos meillä on yhteinen merkitysjärjestelmä, yhteinen kieli ja kulttuuri. Leavitt ehdottaakin ratkaisuksi sympatiana, joka hänen mukaansa tarkoittaa rinnalla tuntemista (*feeling along with*). Sympatia on huolen tunnetta toisen tunnekokemuksesta, mutta ei välttämättä toisen puolesta tuntemista. Läheinen käsite sympatialle on empatia, joka ei ole erillinen tunne vaan prosessi, jossa toisen ihmisen tunteen havaitseminen edellyttää affektiivisia ja kognitiivisia kykyjä (Tangney *et al.* 2007). Myös Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen (2014) on korostanut toisen ihmisen kunnioitukseen perustuvaa myötätuntoa tunteita tarkasteltaessa.

Tuulivoimatutkijat ovat tarkastelleet tunteita varsin vähän (taulukko 1). Keskeistä tunteisiin liittyvässä tuulivoimatutkimuksessa on ollut tunteiden merkityksen nostaminen tiedollisen rinnalle (Truelove 2012) ja tunteiden merkitys toimintaan kannustavana tekijänä (Cass & Walker 2011; Waldo 2012). Suomessa ainoastaan Minna Näsman (2011) on kirjoittanut suomalaisten tunteista tuulivoimaan liittyen osana ympäristökongflikteihin liittyvää tutkimustaan. Hän tarkastelee elämänkatsomusten merkitystä ympäristökongflikteissa ja analysoi tuulivoimarakentamiseen liittyvää ympäristökongfliktia Korppoossa. Näsman kaipaa tilaa, jossa tunteista voisi keskustella niiden oikeilla nimillä. Hänen tutkimuksensa sivuaa tunteiden sosio-kulttuurista merkitystä eri sidosryhmien välisen vuorovaikutuksen osalta, sillä hänen mukaansa esimerkiksi viranomaiset eivät voi virkamiesroolissaan puhua omista tunteistaan, joita tilanne heissä herättää (Näsman 2011: 374).

Ympäristökongflikteille ovat ominaisia eri toimijatahojen väliset jännitteet ja määrittelykamppailut (Laine & Peltonen 2003). Tuulivoimatutkimuksessa konfliktinäkökulma on varsin yleinen. Haku Scopus-tietokannasta tuottaa hakusanoilla ”conflict” and ”wind power” or ”wind energy” or ”wind turbine” tulokseksi 240 artikkelia, mutta kun haku-

Taulukko 1. Aiempi tutkimus tuulivoimaan liittyvistä tunteista.

Table 1. Previous studies on emotions attached to wind power.

Tutkimus	Tavoite	Tulokset
Heather B. Truelove (2012) Energy source perceptions and policy support: Image associations, emotional evaluations, and cognitive beliefs. <i>Energy Policy</i> 45, 478–489.	Arvioi ja vertaa affektiivisia/emotionaalisia ja kognitiivisia reaktioita eri energiantuotantomuotoihin liittyen (hiili, maakaasu, ydinvoima, tuuli).	Myönteinen suhtautuminen tiettyihin energiantuotantomuotoihin ei ole yksistään riippuvainen tieteelliseen tietoon perustuvista kustannuslaskelmista, vaan myös tunteista.
Minna Näsman (2011) Livsåskådningars roll i miljökonflikter. Åbo Akademi, Turku.	Kuvaa elämäntapojen vaihtelusta ympäristökongflikteissa.	Aktivoituminen ympäristökongflikteissa näyttäytyy intellektuaalisena, poliittisena/sosiaalisena ja eksistentiaalisena omistautumisena.
Cass, N., Walker, G. (2009) Emotion and rationality: The characterisation and evaluation of opposition to renewable energy projects. <i>Emotion, Space and Society</i> 2, 62–69.	Analysoi missä määrin keskeiset toimijat uusiutuvan energian kentällä pitävät vastustusta tunteisiin perustuvana toimintana.	Tunteet ovat osa vastustamista, kuten kaikkea muutakin sosiaalista toimintaa. Tunne väärästä tai epäoikeudenmukaisesta kohtelusta voi saada aikaan vahvan sysäyksen vastustukseen ja aktivismiin.
Offshore wind power in Waldo, Åsa (Sweden)—A qualitative analysis of attitudes with particular focus on opponents. (2012) <i>Energy Policy</i> 41 (2012) 692–702.	Analysoi tuulivoimaan liittyviä asenteita (attitudes).	Tunteet ovat osa asenteita. Kolme erillistä komponenttia tuulivoimaan liittyen: 1) subjektiiviset esteettiset arvot 2) tunteiden ja tiedollisen yhtenäisyys 3) toiminnallinen komponentti.
Johansson, Maria and Laike, Thorbjörn (2007) Intention to Respond to Local Wind Turbines: The Role of Attitudes and Visual Perception. <i>Wind Energy</i> 10: 435–451.	Visuaalisten havaintojen merkitys tuulivoiman vastustuksessa.	Yksittäiset tunteet ovat yhdistelmä neljästä eri dimensioista: 1) aktivointi (=tunteen voimakkuus), 2) orientaatio (= tunteen suunta), 3) arviointi (tunteen hedoninen sävy, nautinnollisuus) ja 4) tilanteen kontrollointi. Tietyllä hetkellä koettu tunnetila voi värittää ympäristökokemusta.

sanoihin lisätään ”emotion”, tuloksena on nolla artikkelia. Useimmiten tuulivoimakongfliktitutkimus on keskittynyt jännitteisiin, joissa vastakkain ovat kansallinen politiikka, ympäristöhyötyjä ja energiamavaraisuutta korostavat tuulivoiman kannattajat sekä tietyn tuulivoimahankkeen vastustajat, jotka painottavat paikalliseen ympäristöön ja ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia (Wüstenhagen *et al.* 2007; Gross 2007; Firestone 2012). Esille nousee koettu oikeudenmukaisuuden merkitys suunnittelun ja sijoitusprosesseissa ja vaikutukset tuulivoiman hyväksyttävyyteen (Wolsink 2007). Tuulivoimakongfliktit voivat olla muunkin tyyppisiä ristiriitoja, kuten keskenään kilpailevia yksityisiä tai julkisia intressejä (Bergek 2010).

Tunteita metsäkongflikteissa tarkastelleet Buijs & Lawrence (2014) nostavat ympäristökongflikteihin liittyen esille ympäristöön ja paikkaan liittyvän

kiintymyksen, mutta korostavat myös tunteiden ja järjen välistä ristiriitaa ympäristökongflikteissa toteamalla, että tunteellisia reaktioita ei pidetä oikeana käytöksenä.

Tutkimusaineisto ja menetelmät

Artikkelimme perustuu neljällä eri paikkakunnalla, Kotkassa (n=17), Ruokolahdella (n=14), Lappeenrannassa (n=8) ja Merijärvellä (n=8), tehtyihin tuulivoiman sosiaalista hyväksyttävyyttä käsitteleviin haastatteluihin. Haastateltaviin otettiin yhteyttä puhelimitse ja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ihmiset suostuivat mukaan tutkimukseen. Aineisto on esitelty tarkemmin taulukossa 2. Seuraavassa esittelemme paikkakunnat, joissa haastatteluja tehtiin ja kuvaamme tuulivoimahankkeet lyhyesti.

Kotka on vajaan 55 000 asukkaan kaupunki Suomenlahden rannikolla. Tutkimuksen käynnistyessä vuonna 2013 Kymenlaakson kunnilla oli yhteinen tavoite löytää sopivat paikat 100 tuulivoimalan rakentamiseen vuoteen 2015 mennessä. Tuulivoimayhtiöt Kotkamills Oy ja VentusVis Oy suunnittelivat kahden erillisen tuulivoimatuotantoalueen rakentamista Kotkan kaupungin alueelle. Kotkamills Oy:n tavoite oli rakentaa Kotkansaa- ralle kolme tai neljä tuuliturbiinia, joita varten tuli laatia asemakaava. VentusVis Oy:n hanke sijoittui Hallan saarelle ja yhtiö tavoitteli 3–5 voimalan rakentamista. Suunnitellut tuulivoimalat olisivat yletyneet 175 metrin pyyhkäisykorkeuteen ja hankkeiden yhteenlaskettu energiantuotantoteho olisi ollut enimmillään 27 MW. Kaakkois-Suomen ELY-keskus edellytti hankkeilta tapauskohtaisen harkinnan perusteella ympäristövaikutusten arviointia (YVA). Tuulivoimaloiden rakentaminen ei ole toteutunut.

Ruokolahti on maaseutukunta Kaakkois-Suomessa, noin 15 kilometriä Suomen ja Venäjän väliseltä rajalta. Kesäkuussa 2011 Ruokolahden kunta käynnisti tuulivoimayleiskaavan kaavoitusprosessin. Hankkeen vireillepanija oli Tuulisaimaa Oy, jonka tavoitteena oli hakea suunnitteluratkaisua yhdeksälle teholtaan 3 MW ja korkeudeltaan 180 metriselle tuulivoimalalle. Tuulivoimayleiskaavaehdotus oli nähtävillä kesällä 2012 ja Ruokolahden kunnanvaltuusto hyväksyi sen lokakuussa 2012. Hanke ei edellyttänyt alueellisen ELY-keskuksen ratkaisun mukaan YVAa. Vakituksia asukkaita kunnassa oli vuoden 2013 lopussa runsaat 5 500, mut-

ta kesäkuukausina kunnan väkimäärää kasvattavat loma-asukkaat, joita on noin 3 000. Myöskään Ruokolahdella tuulivoimaloiden rakentaminen ei ole toteutunut.

Lappeenrannassa oli vuoden 2013 lopussa lähes 73 000 asukasta. Muukonkankaalle on rakennettu seitsemän 3 MW:n tuulivoimalaa, jotka otettiin käyttöön kesällä 2013. Aluetta halkoo 4-kais-tainen valtatie (VT6). Tuotantoalueen lähistöllä on myös motocross-rata, rautatie ja ampumarata. Lähin vakituinen asutus sijaitsee noin 800 metrin etäisyydellä tuulivoimalasta.

Merijärvi on hieman yli 1 100 asukkaan kunta Pohjois-Pohjanmaalla. Kuntaan on rakennettu kuusi 2,3 MW:n tuulivoimalaa Ristivuoren ulko-liikuntapaikan läheisyyteen. Tuulivoimalat otettiin käyttöön vuonna 2013. Lähimpänä tuulivoimaloita asuvat ihmiset ovat vakituksia asukkaita. Lähimmil-lään vakituinen asutus on noin 500 metrin etäisyy-dellä tuulivoimalasta.

Kaikki haastattelut olivat puolistrukturoituja ja ne nauhoitettiin ja litteroitiin. Kotkassa ja Ruokolahdella selvitettiin vakituisten ja loma-asukkaiden käsityksiä tuulivoimasta vuonna 2013. Haastatelta-vilta kysyttiin tuulivoimaodotuksista kuuteen teemaan liittyen: asenteet (haastateltavan omia odotuk-sia, hyväksyttävyyys paikkakunnalla); omistaminen ja oikeudenmukaisuus, arkipäivän aktivismi; vuoro-vaikutus; tiedon merkitys, toleranssi sekä odotukset tuulivoiman ja muun energiantuotannon suhteen tulevaisuudessa. Suoranaisesti tunteisiin liittyviä ky-symyksiä oli yksi: ”Mikä tuulivoimassa pelottaa?”

Taulukko 2. Haastatteluaineiston yhteenveto.
Table 2. The interview material of this study.

Paikkakunta	Haastattelujen ajankohta	Ajallinen suhde tuulivoimaan	Naisia	Michiä	Haasteltuja henkilöitä sidosryhmittäin	Haastateltujen keski-ikä (suluissa ikänsä ilmoittaneiden lkm)
Kotka	Talvi/kevät 2013	Odotukset	5	12	17 vakituista asukasta, joista 3 luottamushenkilöä	59 (17)
Ruokolahti	Kevät/kesä 2013	Odotukset	5	9	14, joista 3 vakituista asukasta, 7 loma-asukasta 2 yritysten edustajaa	58 (13)
Lappeenranta	Talvi 2015	Kokemus	3	5	8 vakituista asukasta	51 (7)
Merijärvi	Talvi 2015	Kokemus	4	4	8 vakituista asukasta	48 (8)

Lappeenrannassa ja Merijärvellä haastateltiin lähellä tuulivoimaloita asuvia vakituisia asukkaita talvella 2015. Tarkoituksena oli selvittää ihmisten kokemuksia tuulivoimaloiden naapurustossa asumisesta, erityisesti äänen kokemisesta. Haastatteluteemoja oli neljä: asukkaiden yleinen kanta tuulivoimaan; tunteet, järki ja toiminta; muutokseen liittyvät kokemukset ja henkilökohtaiset arvot. Tunteisiin liittyi kysymys: ”Millaisia tunteita tuulivoimarakentaminen on herättänyt?”

Ruokolahdella suurin osa haastateltavista oli kesäasukkaita, sillä pysyvää asutusta suunnitellulla tuulivoima-alueella oli vähän. Kotkassa haastateltavat olivat vakituisia asukkaita suunnitelma-alueen ympäristöstä. Myös Lappeenrannan ja Merijärven olemassa olevien voimaloiden lähin asutus oli vakituista asutusta.

Neljän erilaisen tapauksen aineistojen vertailu ja yhdistäminen ei ole ongelmattonta. Suunnitteilla olevissa ja toteutuneissa hankkeissa tunteista kysyttiin haastatteluissa eri tavoin. Odotuksiin liittyen kysyttiin suoraan peloista, kokemuksiin liittyen tunteista ylipäättään. Tutkimusasetelma ei salli suoraa päättelyä siitä, miten tunteet ja asenteet muuttuvat tuulivoimahankkeessa.

Haastatteluaineisto koodattiin käyttäen Atlas.ti -ohjelmistoa. Aineistoa analysoitiin hyödyntäen psykologien kehittämää tulkitsevaa fenomenologista analyysia (IPA, interpretive phenomenological analysis). Tulkitseva fenomenologia painottaa tutkijan tekemiä tulkintoja tarkastellen samalla kuitenkin tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kokemus- ja elämismailmaa heidän omista lähtökohdistaan. IPA-menetelmälle on tunnusomaista kaksitasoinen analyysi (Smith & Osborn 2008). Ensimmäisellä analyysikerroksella koodasimme aluksi erilaisia tunteita sisältävät sanalliset ilmaisut. Tällaisia ilmaisuja olivat esimerkiksi ”minua ärsyttää...” tai ”pistää vihaksi...”, ”se ilahduttaa, että...” tai ”no melko väsyneitä ja kypsiahän ne olivat siihen...”. Nämä ryhmittelimme myönteisiin ja kielteisiin tunteisiin. Ensimmäisessä vaiheessa koodasimme myös kohtia, joita tässä nimitämme *tunnetihentymiksi*¹. Nämä olivat Kleresin (2010:4) mainitsemia mikronarratiiveja, joihin puhuja liitti useita erilaisia tunnesanoja ja tunteiden intensiteetti välittyi voimakkaana myös litteroituun puheeseen. Seuraava katkelma on esimerkki tunnetihentymästä. Siinä haastateltava kertoo, kuinka omalla käyttäytymisellään pyrkii vastustamaan tuulivoimaloita, ja mainitsee kiukun, hyvänolon ja vihan tunteet.

No en oikeastaan kumpaakaan mutta voi vähän niinkun kiukku purkaa siinä. Ei se oikeastaan sit. Sit

nä se Don Quijote tuulimyllyjä vastaan taistelee. Mut se et jos pienekin rikeen pystyy laittamaan rattaisiin niin se tuntuu hyvältä. Koska tietää itse olevansa oikeassa tietyissä asioissa niin sen takiahan se vihaks pistää sitten monta kertaa. Ja ylittää sen kynnyksen sitten että tarttuu, menee tietokoneen ääreen ja kirjoittaa sitten lehtiartikkelin. Ja sit minäkin oon kirjoittanu niin paljon aikanaan että tiedän ihan varmasti että saan menemään yleisönosastossa läpi jos mä haluan sen. Hesariinkin saan kyllä menemään sen kun tulee vaan oikein pakottava tarve. (MiesC, 72)²

Toisella koodauskerroksella ryhmittelimme aineistoa niiden kontekstien mukaan, joissa tunteita esiintyi tai joihin liittyi tunteita. Analyysissa neljä kontekstia nousi tunteiden kannalta keskeiseksi: talous, paikka ja maisema, vuorovaikutus ja arki.

Tunnesanojen semantiikkaa tutkineen Seija Tuovilan (2005) mukaan tunteilla on vahva kielellinen perusta. Hän on tarkastellut sadan erikäisen suomalaisen luettelemia tunnesanojen nimityksiä, niiden tärkeyttä ja esimerkiksi iän ja sukupuolen vaikutusta tunnesanojen käyttöön. Tuovilan mukaan perustunteita suomen kielessä ovat suru, viha, rakkaus ja ilo, ja tärkeimmiksi tunnesanoiksi suomalaisille ovat osoittautuneet viha, ilo, rakkaus, suru, pelko, onnellisuus, kateus, ahdistus, väsymys, masennus, tuska, ihastus, tyytyväisyys, inho, jännitys, pettymys, kaipaus, rauhallisuus, ikävä, toivo. Naisilla on runsaammin sanoja (23,0) tunteille kuin miehillä (17,6) ja yleisesti tunnesanastossa on enemmän negatiivisia (53 %) kuin positiivisia (43 %) sanoja (Tuovila 2005).

Koska myös ruumiin kieli (eleet ja ilmeet) ovat tunteiden tutkimuksen kannalta merkityksellisiä kuin puhuttu kieli (Bondi 2014), olemme hyödynneet tunteita tulkittessamme myös haastattelutilanteista kirjoitettuja havaintoja ja muistiinpanoja. Haastattelutilanteissa oli tyypillistä, että tunteista kysyttäessä haastateltava esimerkiksi huokasi tai naurahti, tai hän saattoi punastua. Tunnekysymykset eivät olleet haastattelijallekaan helppoja ja hän usein naurahteli haastateltavan kanssa. Tämän tyyppinen ”palautte” johti joskus myös siihen, että haastattelijat jatkoivat seuraavaan kysymykseen. Tulkinnoissa olemme kuitenkin olleet varovaisia ja pyrkinneet huomioimaan kenen tunteista puhumme (vrt. Beatty 2010).

Meille syntyi haastattelujen aikana mielikuva, että haastateltavat käyttivät runsaasti ns. tunnepuhetta ja haastatteluissa nousi esille paljon erilaisia tunteita. Haastattelujen litteroinnin jälkeen tämä mielikuva kuitenkin latistui, sillä suoranaista tunnepuhetta oli varsin vähän. Tunteista puhuminen

koettiin ehkä vaikeaksi, sillä tunnekysymysten yhteyteen liittyi edelläkin mainittua naurahelua, jonka tulkitsimme hämillään oloksi. Haastateltava ei aina löytänyt tunteelleen sopivaa sanaa, jolloin hän saattoi esimerkiksi käyttää ilmaisua ”*tuli sellainen tunne, että*”. Tässä korostuu se, että tunteet eivät ilmene pelkästään sanallisessa muodossa.

Tutkimuksessa kuitenkin havaitsimme, että haastattelija saatiin kokea tuntemattomaksi, jonka kohtaamista jännitettiin. Haastattelu oli monelle ensimmäinen ja ainutkertainen tilanne, jonka vaatimuksista saattoi olla epä tietoisuutta, vaikka tutkimuksen tarkoitus ja osallistumisen kaikinpuolinen vapaachtoisuus oli käyty läpi. Haastateltava saattoi myös pohtia, kenen puolella haastattelija on tai hän saattoi pyrkiä täyttämään haastattelijan toiveita.

Haastatteluaineistollemme on leimallista tunteiden moninaisuus ja jopa ristiriitaisuus. Haastattelutavat ovat kokeneet monenlaisia tunteita tuulivoimaan liittyen ja samassa haastattelussa voi esiintyä sekä sävyllään myönteisiä että kielteisiä tunteita tuulivoimaa kohtaan. Kaikki haastatteluissa esille nousevat tunteet eivät myöskään liity tuulivoimaan, vaan ne saattavat liittyä esimerkiksi ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen, omaan luontosuhteeseen tai kotipaikkaan. Ristiriitaisuuksien kirjoittaminen auki tieteelliseen tekstiin on haasteellista, sillä tunteet näyttävät hyvin kontekstuaalisina, ja jopa haastattelutilanne on saattanut vaikuttaa haastateltavan tunnetilaan (vrt. Kivimäki *et al.* 2010).

Jatkossa tunteiden analyysiä onkin syytä syventää litteroimalla ja koodaamalla haastattelumateriaalia uudelleen myös ei-narratiivisessa muodossa olevien tunteiden ja tuntemusten osalta. Tällaisia ovat esimerkiksi äänenpainojen muutokset ja puheessa esiintyvät tauot tai huokaukset. Ei-narratiivisessa muodossa esiintyvien tunteiden analyysissä myös haastattelijan omat muistiinpanot haastattelutilanteista ovat tärkeitä. Haastateltava saattaa reagoida esimerkiksi vaihtamalla asentoaan, jonka haastateltava kirjoittaa muistiin omaan päiväkirjaansa. Mahdollista olisi hyödyntää myös haastattelujen videointia. Videointi edellyttää kuitenkin vahvan tutkijan ja tutkittavan välistä vahvaa luotamusta.

Myönteisiä vai kielteisiä tunteita

Haastatteluissa myönteisiä tunteita kuvattiin esimerkiksi sanoilla *riemu, ilo, rakkaus, hyvä mieli, ihannuus, kiinnostus* ja *uteliaisuus*. Pääosin haastateltavat olivat varauksellisen myönteisiä tuulivoimaa koh-

taan yleisellä tasolla, mutta hankekohtaisesti vain harvat olivat ainoastaan iloisia tuulivoimaloiden rakentamisesta. Myönteiset tunteet liittyivät usein johonkin muuhun kuin tuulivoimaan tai tuulivoimarakentamiseen. Esimerkiksi voimakas tunnesana *rakkaus* liitettiin useimmiten luontoon ja ihmisille oli tullut *hyvä mieli*, kun he kokivat päässeensä vaikuttamaan asioiden kulkuun. Positiivisuutta pidettiin enemmän myös elämänsenteena ja eräs haastateltava painottikin, että ”*voi siitä nauttia mitä näkee eikä tarvi olla niin negatiivinen ajatusmaailma*” (NainenC, 52). Osalla ihmisistä esiintyi myös selkeätä vahingoniloa. Vahingonilo saattoi esimerkiksi liittyä tilanteisiin, joissa tuulivoimahankkeen epäonnistumista pidettiin todennäköisenä: ”*No siitä me ollaan ollu ilosii et ne kauemma vaikuttaa tutkaan. Et jos se sitten vaikka torpedoiskin tän koko homman*” (MiesC, 72).

Määrällisesti enemmän haastatteluissa nousi esille kielteisesti sävyttyneitä tunteita (vrt. Tuovila 2005). Näitä kuvattiin esimerkiksi sanoilla *pelko, turbautuminen, ärsyntyminen, häiä, karmuus, kaubaus, raskaus, sapetus, järjettömyys* ja *stressi*. Turhautuminen ja ärsyntyminen liittyivät usein yksittäisten ihmisten vaikuttamismahdollisuuksiin, jotka nähtiin varsin pieninä. Ärtymys ja viha ilmenivät muutamissa haastatteluissa myös kiroiluna ja voimasanoina. Kulttuurintutkija Sara Ahmed (2004) on tutkinut pelon merkitystä kehon kautta. Hänen mukaansa pelkäämme sitä, mikä ”lähestyy meitä”. Pelkoon liittyy ”itsen säilyttäminen”. Kaarina Nikunen (2010: 9) on Ahmediin viitaten kirjoittanut, että pelon tunteeseen liittyy ajatus paikan avautumisen vaarallisuudesta. Kun jokin vieras tai erilainen tulee tilaan, jonka subjekti kokee omakseen, maailmat kohtaavat ja Ahmedin sanoin ”vuotavat toisiinsa”. Tällaisessa tilanteessa pelko on tyyppillinen tunne. Tuulivoimaan liittyen pelko-kysymykseen liittyi usein kieltäminen tai pelon vaihtaminen joskin muuksi tunteeksi, esimerkiksi huoleksi.

Sit taas siinä lääketieteellisenä näkökulmana on tietysti esim. meluvaikutus, väikevaikutus niin nehän on huonosti tutkittu ja se pelottaa. Taas mä käytän sanaa syvältä. Pelko-sanoja [ei] pitäis sanoo tai käyttää, mikä minua pelottaa. Vaan se että mikä niin kun huolestuttaa, se on paljon järkevampi. (MiesA, 64)

Sitaatti kuvastaa mielenkiintoisella tavalla tunteen ja rationaalisuuden suhdetta – jotkut tunteet näyttävät olevan ”järkevempiä” kuin toiset. Tunteita voidaan käyttää tarkoituksenmukaisesti ja niiden avulla voidaan pyrkiä vaikuttamaan toisten käsityksiin tuulivoimasta.

Haastateltavilla esiintyi pelkoa tai huolta siitä, ettei ihmisiä kuunnella. Tähän liittyi myös selkeästi ilmaistuja vihan tunteita. Kuuntelemiseen liittyvillä huolen ja vihan tunteilla on yhteys Cass & Walkerin (2009) identifioimaan epäoikeudenmukaisuuden tunteeseen, jolla näyttäisi olevan suuri merkitys ihmisten aktivoitumiselle toimimaan tuulivoimaa vastaan. Cass & Walker (2009) ovat myös havainneet, että aktiiviset kansalaiset osaavat käyttää tunteitaan hyödyksi vastustaessaan tuulivoimaa. Tuulivoiman vastustajat vetoavat tunteisiin nostamalla keskusteluissa esille esimerkiksi tuulivoiman haitalliset vaikutukset paikalliseen linnustoon, vaikka tästä ei juuri heidän tapauksessaan olisikaan mitään näyttöä. Puhetta myös muokataan riippuen siitä kenelle puhutaan. Toisaalta myös tuulivoimarakentajat käyttävät vastustajien tunteita hyödykseen: leimaamalla asukkaiden valitukset tunteiden vallassa tehdyiksi, niihin suhtaudutaan lähtökohtaisesti kielteisemmin, eikä niitä pidetä ”rationaalisina”, vakavasti otettavina valituksina. Tässä valossa tuulivoiman vastustajien ja puolustajien välinen keskustelu näyttäytyy enemmänkin strategisena pelinä, jossa jokainen siirto mietitään tarkkaan (Cass & Walker 2009).

Havaitsimme aineistossamme myös välinpitämättömyyttä tuulivoimaa ja tuulivoimaloita kohtaan. Osa haastateltavista ei ollut kiinnostunut tuulivoimaloista tai rakennushankkeista eivätkä he olleet osallistuneet rakentamisen aikaisiin asukastilaisuuksiin tai etsineet aktiivisesti tietoa tuulivoimasta.

Tunteiden kontekstuaalisuus

Analyysivaiheessa tunnepuheen keskeisiksi konteksteiksi aineistosta nousivat 1) talous, 2) paikka ja maisema, 3) vuorovaikutus ja 4) arki. Seuraavaksi esittelemme näihin konteksteihin liittyviä tunteita.

Talous

Lähes kaikki haastateltavat pohtivat jollain tavoin tuulivoiman taloudellista kannattavuutta, ja tähän liittyi runsaasti erilaisia tunnesanoja. Osa haastateltavista myös selvästi kiihtyi puhuttaessa tuulivoiman taloudellisista näkökulmista. Yleisimmin tunteet liittyivät pohdintoihin verovarojen käytöstä tuulivoiman tukemisessa ja syöttötariffin järkevyyden kyseenalaistamiseen. Syöttötariffia ei yleensä ajatuksena hyväksytty tai tukea saatettiin pitää liian korkeana muihin energiantuotantotukiin verrattuna. Talouspuheeseen liittyi yleisesti huolta ja jopa

suuttumusta, kun ”verovaroja tärveltiin”. Myös yksi suunniteltuun hankkeeseen myönteisesti suhtautuva haastateltava vertasi tuulivoimaa muuhun energiantuotantoon ja pohti samalla aiheuttaako verovarojen käyttö ”kärsimistä” vai onko se ”ihan normaalia toimintaa”. Tuulivoimaan kytkeytyvässä talouspuheessa huolta ilmaistiin myös liittyen energian hintaan:

Nyt määhän oon huolestunut myöskin meidän maan teollisuudesta et meillä on tänä päivänä energian hinta liian kallis ja nyt tuulivoimalla me vielä kallistetaan sitä hintaa. Sen sijaan et tehtäis jotain muuta mikä alentais sitä hintaa, se koskee sit myöskin minuu vaikka oon eläkeläinen. (MiesC, 72)

Talouspuheelle oli leimallista se, että sitä pidettiin ”järkipuheena” ja tunteiden merkitystä vähäteltiin tai ne kiellettiin kokonaan. Talouspuheen kontekstissa tunteilla ei näyttänyt olevan tehtävää eikä niitä yleensä haluttu käyttää hyväksi. Tunteiden olemassaoloa pidettiin jopa ”vaarallisena”, kuten seuraavassa sitaatissa:

Musta on hirveen vaarallista ajatella kun me kuitenkin puhutaan aika paljon rahasta, korvauksista kaikista tällaisista asioista, me puhutaan lainsäädännöstä ja pelisäännöistä. Jos me sotketaan niihin pelisääntöihin ihmisen tunteet ja tunteet, jokainenhan ihminen tuntee ja kokee asiat erilailla, se on täysin yksilöllistä. Jos me sotketaan, se mikä on lainsäädännössä ja kaupankäynnissä olevia asioita niin ollaan kyllä semmosessa suossa, ettei huvita enää bisnestä tehdä, menee ihan mabottomaks. (MiesA, 51)

Tunteiden häivyttämisen ja kieltämisen talouspuheesta voi tulkita kahdesta lähtökohdasta. Yhtäältä taloudesta puhuminen koetaan ”rationaaliseksi” tavaksi keskustella energiantuotantomuodon hyödyistä ja haitoista. Talouspuheen osaja osoittaa tietoa, päättelykykyä ja järkeen perustuvaa argumentointia. Talouspuheella saatetaan myös pyrkiä tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen hankekehittäjien ja muiden sidosryhmien kanssa. Asiat halutaan käsitellä järki-ajattelulla ja tunteiden vaikutusta keskustelussa saatetaan häivyttää, väheksyä ja jopa pelätä (Vrt. Buijs & Lawrence 2013; Cass & Walker 2009). Toisaalta on mahdollista, että tuulivoimakeskusteluun heijastuu taloustieteen mekanistisen ihmiskuvan vaikutus, joka Näreen (1999:11) mukaan on pitkään tuottanut myös tutkimusta, jossa tunnereaktiot ovat jääneet tunnistamatta. Näin ihmisille on syntynyt mielikuva, etteivät tunteet ja talous tai tunteet ja teknologia mahdu samaan kuvaan.

Paikka ja maisema

Toinen keskeinen konteksti, johon liittyi voimakkaitakin tunteita, oli suhde paikkaan ja maisemaan. Tuulivoimarakentaminen muokkaa ja muuttaa paikkaa ja ennen kaikkea maisemaa. Ihmisten suhde paikkoihin syntyy elämisen ja kokemisen kautta sekä ihmisten paikoille ja maisemille antamien merkitysten pohjalta. Myös tunteet kuuluvat osana ihmisen ympäristösuhteeseen. Paikka voi nykytulokintaa korostaen olla luonteeltaan dynaaminen, mutta usein paikallisten ihmisten kertomukset paikoista sisältävät myös staattisempia elementtejä ja pysyvyyden kaipuuta (Korjonen-Kuusipuro 2012: 102–104).

Tuulivoimaan liittyvissä haastatteluissa paikan ja maiseman muutokseen liittyi usein kielteisesti sävyttyneitä tunteita, kuten suru, pelko ja ahdistus. Tällaiset tunteet olivat tyypillistä etenkin henkilöillä, jotka ovat asuneet samoilla seuduilla koko elämänsä eli ns. elämäkerrallisissa paikkasuhteissa, jotka usein ovat keskeinen osa ihmisen identiteettiä (Meriläinen-Hyvärinen 2010: 78). Nikunen (2010: 8) tulkitsee Doreen Masseyn (1994) käsitystä paikasta ja pohtii paikan muutoksen kokemista uhkana: ”Kun ymmärrys paikasta liittyy korostetusti sisäänpäin kääntyneeseen historiaan ja alkuperään, kaikenlaiset muutokset näyttävät väistämättä uhkana ja epäpuhtautena tuottaen pelkoa. Tällöin paikan rajat ovat vahvat ja tuottavat jyrkän jaon ulko- ja sisäpuoleen. Rajojen ylittäminen on vaikeaa ja vaarallista, sillä ylitys sisältää mahdollisuuden menetykseen ja hajoamiseen.”

Aineistossa oli mukana niin kaupunkilaisia kuin maalla asuvia henkilöitä, paikallisia sekä kesäasukkaita. Näistä kesäasukkaat ja ehkä hieman yllättäenkin Kotkassa asuvat kaupunkilaiset suhtautuivat maiseman muutokseen kaikkein epäilevimmin.

[...] Toinen asia että Kotkan tämä miljoö muuttuisi kokonaan ja tulee sitten maalta tai mereltä Kotkaan. Mereltä erityisesti niin tuota kyllä se koko koko si luetti muuttuu ja kaupungin ulkonäkö. Minusta se menee erittäin huonoon suuntaan. Tavallaan kulttuuriperintö pilataan ja tässä ne perusteet. [...] Pelottaa se että ihmisten vastustuksesta huolimatta se tuodaan kaupungin keskustaan. Tää on se minun suurin pelko. (MiesA, 72)

No jos meille tulis niinkun koko meidän ympäristö täyteen tuulimyllyjä, kaikkei metsät. Että meillä ei olis enää vaikeaa semmosia metsää tai semmosta aluetta missä, mikä tuntuis jo ihan uskomattomalle että

voisko niin käydä. Että jos kaikkei autioerämaat, siis mitä mie aattelen erämaana semmoset missä 10 kilometriä ei oo taloja eikä asukkaita, että jos sielläkin on niin 100 metrin välein tuulivoimaloita. (NainenC, 52)

Aineistossa oli myös positiivisesti sävyttyneitä tai neutraaleja tunteita paikan tai maiseman muuttumista kohtaan. Nämä haastateltavat eivät pitäneet tuulivoimaloiden tuloa maisemaan huonona asiana vaan korostivat eri näkökulmista voimaloiden myönteisiä merkityksiä. Osa paikallisista asukkaista oli ottanut tai oli valmis ottamaan voimalat osaksi omaa paikkaansa, niistä oli tullut ”meidän voimaloita”.

Kun se maaston muoto on siellä hyvin mäkinen. Niin luulin, että ehkä ne ei edes meille näkyis, mutta en tiiä. Eikä se minnuu häitää vaikeaa se niin kun näkyis. (NainenC, 52)

Emmä tiiä miks mie nään ne niin hienona. Ne on vaan hienoja. On ne, ne on meidän. (NainenB, 36)

Mun mielestä se on päinvastoin hienoa sanoa, että siellä tuulivoimaloitten lähellä. Se ei oo pelkkä maamerkki vaan – en mie tiiä, se on jotenkin vaan positiivista. (MiesB, 49)

Tässä yhteydessä on huomattava, että paikat ja maisemat muuttuvat myös ajan seurauksena ja seuraava sitaatti kuvaakin näkemystä, että muutokset tulisi myös hyväksyä.

Se on häiriintynyt se paikka. Sinne kun menee viettämään aikaa ja toivois olevansa rauhassa. Niinku jokin mökkiläinen joka nytkei ostaa mökin, ajattelee ostan sen paikan et mulla on tää ympäristö, tää rauha täs nään. Niin 35 vuodessa se ei oo enää sitä vaan se muuttuu. Niin siis se on vaan hyväksyttävä tosiasia. (MiesA, 51)

Vuorovaikutus

Kolmas merkittävä konteksti oli vuorovaikutus, joka herätti monenlaisia, keskenään ristiriitaisiakin tunteita. Asukkaat olivat harmistuneita eri tahojen välisen vuorovaikutuksen tai vuorovaikutusta mahdollistavien tilaisuuksien puutteeseen. Ajatus hyvistä vuorovaikutustilanteista ilahdutti. Tunteilla näyttäisi olevan oma tehtävänsä yhteisön suhteiden lujittajana ja tätä sosiaalista toimintaa toivottiin:

Sen mikä minua niinkun harmitti että yhtään sellasta kokoontumista ei järjestetty siellä Hauklapissa missä ne lähialueen ihmiset on. [...] Näin minusta ois kiiva että mentäis lähemmäs niitä ihmisiä sinne kokonnu-tais ne ihmiset yhteen keitä se asia niinkun kaikkein eniten koskee. Että se jotenkin et jos siihen mie vois in vaikuttaa, et vois vaikuttaa siihen että aina oltais niin-kuun lähempänä ihmisiä eikä vaan jossain tosi kauka-na työpöytien takana virastotaloissa. (NainenC, 52)

Aina vuorovaikutustilanteet eivät onnistuneet ja seuraavassa haastateltavana ollut pariskunta kuvaa, millaisia tunteita asukastilaisuudet ovat heissä he-rättäneet.

H2: Sitä mä en tiää koska tuota mulla oli semmonen käsitys, me ollaan nimittäin oltu pari kertaa niissä tie-dotustilaisuuksissa mitä kunta on järjestänyt. Ne on erittäin turhauttavia ja abdistavia.

H1: No ei nyt abdistavia, turhauttavia ja huonosti organisoituja.

H2: Ja siellä puhutaan ihan vääristä asioista.

H1: Aivan turbaa sanahelinää. (NainenC, 66; MiesC, 70)

Vuorovaikutus näyttäytyy tutkimuksessamme myös tilanteina, joissa ihmisten tunnereaktiot saat-tavat olla hyvinkin voimakkaita. Tulkintamme mu-kaan juuri tähän tuulivoimarakentajien olisi hyvä kiinnittää huomiota. Eräs haastateltava korosti kuinka ajatus esittelijöiden ylenkatseesta synnyti hänessä ärsyyntymistä. Samalla hän suorastaan vaati, että ”toisenlaisella asenteella pitäis ruveta esittelemään, jos noita meinaa. Jos tuommosella asenteella – niin ei kyllä hyvää seuraa” (MiesB, 58). Hänen puhees-taan kävi ilmi myös se, että alueella tuulivoimaan on yleisesti suhtauduttu myötämielisesti, mutta vääränlaisen kohtelun seurauksena paikallisten asukkaiden asenne saattaa tulevaisuudessa muut-tua.

Rakentamisen aikainen onnistunut vuorovaiku-tus koettiin myötämielistä suhtautumista vahvistava-nä. Näin oli etenkin silloin, jos vuorovaikutus edisti henkilötasolle menevien kontaktien raken-tamista. Haastateltavat kuvasivat huomatuksi tule-misen tunnetta, joka lujitti luottamusta hankkeen toteuttajia kohtaan (vrt. Cass & Walker 2009).

Se on aina kun tullaan henkilökohtaisesti niin kui-tenkin se tekee vaikutuksen. Se pitäis ihmisen muistaa

aina ottaa toinen huomioon. (MiesB, 49)

Haastateltavien suhtautumisessa omalle kylälle si-joittuvaan hankkeeseen näkyy myös kyläyhteisön jäsenten suhteiden merkitys: jos tuulivoi-mala ei sijoitu omalle maalle, ei koko asiaan haluta puuttua.

Lawlerin *et al.* (2014) mukaan kollektiiviset tun-teet syntyvät yhteisön sisällä jaetuista kokemuksis-ta. Tunteet toimivat yhteisössä liiman tavoin – ne sitovat ihmisiä laajempiin sosiaalisiin ja kulttuuri-siin rakenteisiin (Turner & Stets 2005: 1). Varsin-kin maaseudulla asukkaat totesivat usein, että heil-lä on halu ylläpitää sosiaalisia suhteita.

Kun siinä on enemmän niitä vastustajia kuin myö-täilijöitä, niin täällä ei oikein sillä lailla auta ”leiry-tyä” erilleen. Sitä ei aina tiedä, että ketä sitä tarttee. (NainenD, 45)

Arki

Arjen kokemukset nousivat merkittäviksi niis-sä hankkeissa, joissa tunteita tarkasteltiin tuuli-voimarakentamisen jälkeen. Wolsink (2007) on todennut ihmisten asennoitumisen tuulivoimaa kohtaan muuttuvan rakentamishankkeen edetessä. Tuulivoima koetaan yleensä hyväksi tavaksi tuot-taa energiaa, mutta tämä ns. yleinen hyväksyttävyy-s kääntyy paikallisesti vastustamiseksi, kun tuulivoi-matuotantoalueen rakentamissuunnitelma julkais-taan. Hyväksynnän on kuitenkin katsottu palau-tuvan korkeammalle tasolle, mikäli ympäristövai-kuuksia pystytään projektin aikana hallitsemaan. Aikaa vaaditaan yleensä vähintään vuosi (Wolsink 2007). Vastakohtaisiakin tulkintoja on esitetty: Jo-hansson ja Laike (2007), Bishop ja Miller (2007) sekä Krohn ja Damborg (1999) eivät tutkimuk-sissaan ole havainneet kokemuksen vaikuttavan asenteisiin. Vaikutussuhteet eivät myöskään ole yksiselitteisiä, vaan ne voivat kietoutua monisyisesti toisiinsa.

Tässä tutkimuksessa tuulivoimaloiden naapu-riassa asumiseen liittyvät tunnekokemukset näkyvät Lappeenrannan ja Merijärven aineistossa. Yleisin tunteita herättänyt seikka olivat tuulivoimaloiden varoitusvalot. Ne aiheuttivat ärsyyntymistä – ja jopa järkyttymistä (MiesB, 49). Korjaavat toimen-piteet, esimerkiksi häiritsevien, vilkkuvien ja liian kirkkaiden varoitusvalojen vaihtaminen, lisäsivät tyytyväisyyttä (esim. NainenD, 73).

Ihmiset puhuivat haastattelussa myös tottumi-sesta. Pelot, joita suunnitteluvaiheessa kohdistet-

tiin arvioituihin ympäristövaikutuksiin, olivat ehkä osoittautuneet turhiksi tai niihin pystyi vaikuttamaan ja ongelmia korjattiin.

[...] ei ne valot häitää ja tuobon meteliin me ollaan aina totuttu. Silmäkin on jo tottunut siihen, että ne ufovalot näkyy sieltä nurkan takaa ja näin pois päin. Siihen tottuu ja se on semmoinen, että se ei häitää sitä elämää. (NainenD, 45)

Arki tuulivoimaloiden naapurissa toi kuitenkin mukanaan myös yllätyksiä, joihin ei ollut osattu varautua. Yksi haastateltavista kuvaa ongelmia, joita tuulivoimaloiden rakennusaika aiheutti maatilalla sekä näiden ongelmien aiheuttamia tunteita.

Ei siitä tavallaan vahinkoa tullut meille, mutta työtkin – maitoautohan myöhästyi usein ja tällä lailla. Se meni semmoiseksi jännäämiseksi, että miten sen kanssa siirtyi. Yhdet lannat jäi levittämättä kokonaan sen takia, että poltejaksoilla siellä oli tie poikki ja me ei päästy traktoreilla läpi. Sitten kun ne viboviimein suostui siirtymään, niin tilanne olikin se, että tuli vetä. Ei siitä kukaan mitään sillä lailla kysynyt, että ”sattuniko tästä teille jotakin?” Siinä sai vaan nuolla näppejään tyynen rauhallisesti ja sitten ihmetellä, että miksi ihmiset on vihaisia tästä touhusta. Sitten kun ajattelee sitäkin, että koulun taksikin saattoi ihan reippaasti joutua tunnin odottamaan tien päällä sitä, että pääsee läpi, jotta lapset pääsee kotiin. (NainenD, 45)

Sitaatti on esimerkki kertomuksen muotoon puetusta tunnetihentymästä ja samalla se kuvaa tapaa, jolla ikävistä kokemuksista kerrotaan. Tilanne on herättänyt moraalisia tunteita: Haastateltava tuntee tulleensa kohdelluksi väärin, kun oman maatalousyrityksen työt jäävät tekemättä tai lapset joutuvat odottamaan kotiinpääsyä koulutaksissa tien päällä. Sitaatti kuvaa myös niitä odotuksia, joita alueen asukkailla on ollut tuulivoimaloiden rakennuttajien ja asukkaiden välisestä vuorovaikutuksesta. Asukkaat olisivat toivoneet, että heihin olisi kiinnitetty enemmän huomiota ja heille aiheutuneita haittoja olisi edes yritetty ymmärtää. Vuorovaikutuksen laiminlyöminen on aiheuttanut tunteen epäoikeudenmukaisesta kohtelusta (ks. Cass & Walker 2009) ja se puolestaan heijastuu kielteisenä suhtautumisena tuulivoimahankkeeseen. Sama haastateltava kuvaa vielä yllätyksenä tulleita haittoja, joita tuulivoimalat ovat valmistuttuaan aiheuttaneet arkeen ja tulevaisuuden suunnittelun. Tuulivoimaloiden toiminta on häirinnyt tietoliikenneyhteyksiä ja haastateltava on huolissaan tilansa kehittämisestä:

Niinku jos ajattelee senkin, että jos meiltä tuo navetta pantais robottikuntoon niin minä en saa mistään kautta sellaista nettiä, että se toimis se robotti. Nytkin meille tulee tähän tupaan kaks nettiä kahdelta eri firmalta. Toinen toimii aina, silloin kun ollaan yhden varassa niin se saattoi pimetä systeemin takia. Sitten kun se meni se jobto niin siitä tuli haavoittuvainen sillä lailla. Sitten telkkarikin kun ei toiminut niin kyllä se vaan joskus ottaa vähän päähän. Sitten kun se pubelinkin pätkii oikein sopivasti kun soitat jobonkin minne pitää jonottaa ja sä jonotat sinne neljäkymmenettä viidettä kertaa samana päivänä – niin se kyllä kysyy, että eikö tätä elämää vois yksinkertaistaa? (NainenD, 45)

Haastattelujen perusteella kokemukseen liittyvät tunteet kohdistuivat usein erilaisiin käytännön asioihin, mutta kertoivat samalla valtakamppailuista ja moraalisisista käsityksistä. Kokemus siitä, että tuulivoimarakentaminen muuttaa omaa asuin- tai työympäristöä herätti tiedostettuja tunteita. Nämä tunteet saattoivat myös auttaa toimimaan vääräksi koettujen asioiden korjaamiseksi. Arjen sujuminen oli tärkeää ja arjen vaikeutuminen sai ihmisten tuulivoima-asenteen muuttumaan myönteisestä kielteisempään suuntaan.

Päätelmät

Tarkastelemalla tunteita olemme syventäneet yleisesti tuulivoimatutkimuksessa esitettyä mallia tuulivoiman paikallisesta hyväksyttävyydestä (Wüstenhagen *et al.* 2007, ks. kuva 1). Olemme nostaneet esille laajan kirjon monenlaisia tunteita, joita olemme analysoineet sosio-kulttuurisesta näkökulmasta käsin. Näkökulman lähtökohtana on, että erilaiset kulttuuriset arvot, ideologiat ja uskomukset sekä sosiaaliset normit vaikuttavat tunteiden kokemiseen ja määrittävät mitä ja miten tunteita on sopivaa tuoda esille. Haastateltavat ilmaisivat sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita, jotka pääasiassa liittyivät neljään keskeiseen kontekstiin: talouteen, paikkaan ja maisemaan, vuorovaikutukseen ja arkeen. Haastateltavat jopa ilmaisivat puheessaan erityisiä tunnetihentymiä, joiden tulkitsimme painottavan käsiteltävän asian merkityssisältöä.

Tunteita ei suomalaisessa tuulivoimakeskustelussa vielä riittävästi tunnisteta tai ei haluta tunnistaa. Tämä voi johtua yhtäältä siitä, ettei tunteita vielä hyväksytä osaksi ”järkiargumentointia”, mutta toisaalta myös siitä, että tuulivoimarakentamisen poliittisessa ohjauksessa hankkeiden toteutus etenee ylhäältä-alas johdettuina prosesseina, joissa päähuomio on yltäosalla ympäristöongelmien

ratkaisuissa ja hanketasolla taloudessa ja laajoissa ympäristövaikutusarvioinneissa. Tuulivoimarakentamisen hallinta ei nykyisessä muodossaan sisällä erityistä foorumia muutokseen liittyvien tunteiden käsittelyyn ja tunteet voidaan yksinkertaisesti ohittaa. Tutkimuksemme antaa viitteitä siihen suuntaan, että paikallisen hyväksyttävyyden kuvaamista YVA-menettelyssä, osana kaavoitusta tai päätöksentekoa, tulisi edelleen kehittää. Menettelyssä tulisi tunnistaa kontekstit, joihin liittyy voimakkaita tunteita, sillä tunteiden ohittaminen voi pahimmillaan tarkoittaa niiden kasautumista ja tilanteiden kärjistymistä laajemmiksi ja pitkäkestoisemmiksi ympäristökonflikteiksi. Tähän viittaa se, että tässäkin tutkimuksessa useilla haastateltavilla huonot kokemukset tuulivoiman rakentamisprosessista heijastuivat kielteisempänä suhtautumisena tuulivoimaan yleensä.

Olemme pyrkineet myös edistämään tunteiden tutkimuksen metodologiaa. Etsimme tutkimuksesamme tuulivoimaan liittyviä tunteita puhutusta kielestä. Tunnistimme haastatteluja tehdessämme tunteiden tutkimuksen monimutkaisuuden. Tunteet ilmaistiin usein jossain määrin tuulivoimasta sivussa, omilla sanoilla ja tulkintamme on liittynyt ne tässä artikkelissa raportoituihin konteksteihin. Haastateltavien oli usein vaikea nimetä tunteitaan. Tutkimuksesamme kuitenkin ilmeni, että tunteilla on merkitystä erityisesti yhteisön kannalta (ks. myös Näre 1991). Vuorovaikutuksen onnistuminen rakentamisvaiheen aikana synnytti haastateltavien keskuudessa positiivisen kokemuksen ja tämä heijastui myönteisinä tunteina myös tuulivoimaa kohtaan. Epäonnistunut vuorovaikutus puolestaan heijastui kielteisinä tunteita tuulivoimaa kohtaan. Nämä kokemukset ja tunteet näkyivät myös ihmisten keskinäisissä suhteissa. Tätä vaikutusta tulisi tarkastella tutkimuksen avulla syvällisemmin, mutta jo tässä yhteydessä haluamme korostaa myötäelämisen tunnetta, joka voisi auttaa sekä paikallisia ihmisiä omassa yhteisössään että tuulivoiman rakentamisprosesseihin liittyviä tahoja eri näkökulmien ymmärtämisessä ja vuorovaikutuksen rakentamisessa.

Tunneprosessien syvällisempi tarkastelu eri näkökulmista on perusteltua, sillä ihmisten kokemukset rakentuvat pitkälti tunteiden varaan. Mikäli uusiutuvien energiavarojen ja tuulivoiman käyttöä halutaan edelleen kasvattaa, on luotava foorumeita, jossa ihmiset kokevat tulevaisuutensa kuulluiksi. Samalla on luotava ilmapöytä, jossa myös tunteiden kokeminen ja jakaminen on mahdollista ilman, että niiden ilmaiseminen koetaan leimaavana. Tuulivoiman paikallisen hyväksyttävyyden ymmärrystä

olisi edelleen mielenkiintoista syventää esimerkiksi osallistavan toimintatutkimuksen avulla ja luoda sitä kautta mahdollisuuksia kokemusten ja tunteiden laajemmalle huomioimiselle ja hyödyntämiselle suunnitteluprosesseissa.

Alaviitteet

1. Psykologian professori Juha Perttula (2008, 125) on käyttänyt tunnetihentymän käsitettä hieman eri merkityksessä kuin mitä tässä artikkelissa sillä tarkoitamme. Perttulan mukaan tunnetihentymä rakentuu kylläkin useasta peräkkäisestä tunteesta, mutta se on elämyksellisesti ehyt ja tunteiden peräkkäisyys on hankalasti tunnistettavissa tai jäsennettävissä useaksi tunteeksi. Perttula käyttääkin tunnetihentymästä arkikielistä ilmaisuja ”tunteiden märehittämisen”.
2. Sitaatin jälkeen sulkumerkkien sisälle on merkitty haastatellun henkilön sukupuoli, paikkakuntakoodi ja henkilön ikä.

Lähteet:

- Abu-Lughod, Lila & Lutz, Catherine A. (2009). Emotion, discourse, and the politics of everyday life. Teoksessa Harding, Jennifer & Pribram, Deidre (toim.) *Emotions. A cultural studies reader*. Routledge, New York, 100–112.
- Ahmed, Sara (2004). *The Cultural Politics of Emotion*. Routledge, New York.
- Beatty, Andrew (2010). How Did It Feel for You? Emotion, Narrative, and the Limits of Ethnography. *American Anthropologist* 112:3, 430–443.
- Bergek, Anna (2010). Levelling the playing field? The influence of national wind power planning instruments on conflicts of interests in a Swedish county. *Energy Policy* 38, 2357–2369.
- Bishop Ian D. & Miller David R. (2007) Visual assessment of off-shore wind turbines: the influence of distance, lighting, haze and movement. *Renewable Energy* 32, 814–831.
- Bondi, Liz (2014). Understanding feelings: Engaging with unconscious communication and embodied knowledge. *Emotion, Space and Society* 10, 44–54.
- Bondi, Liz, Davidson, Joyce & Smith, Mick (2005). Introduction: Geography's 'Emotional Turn'. Teoksessa Davidson, Joyce & Bondi, Liz & Smith Mick (toim.) *Emotional Geographies*. Ashgate, Aldershot, Burlington, 1–16.
- Buijs, Arjen. & Lawrence, Anna (2013). Emotional conflicts in rational forestry: Towards research agenda for understanding emotions in environmental conflicts. *Forest Policy and Economics* 33, 104–111.
- Cass, Noel & Walker, Gordon (2009). Emotion and Rationality: The Characterisation and evaluation of opposition to renewable energy projects. *Emotion, Space and Society* 2, 62–69.
- Devlin, Elizabeth (2005). Factors Affecting Public Acceptance of Wind Turbines in Sweden. *Wind Engineering* 29:6, 503–511.

- Enckell, Henrik (2005). On the metapsychology of affects. *Scandinavian Psychoanalytic Review*, 28, 22–30.
- Energiategollisuus ry (2014) Suomalaisten energia-asenteet 2014. 15.5.2015. <http://energia.fi/julkaisut/suomalaisten-energia-asenteet-2014>.
- Firestone, Jeremy, Kempton, Willett, Lilley, Meredith Blaydes & Samoteskul, Kateryna (2012). Public acceptance of offshore wind power: does perceived fairness of process matter? *Journal of Environmental Planning and Management* 55:10, 1387–1402.
- Gross, Catherine (2007). Community perspectives of wind energy in Australia: The application of a justice and community fairness framework to increase social acceptance. *Energy Policy* 35, 2727–2736.
- Groth, Therese M. & Vogt, Christine A. (2014). Rural wind farm development: Social, environmental and economic features important to local residents. *Renewable Energy* 63, 1–8.
- Harding, Jennifer & Pribram, Deidre E. (2009). Introduction: the case for a cultural emotion studies. Teoksessa Harding, Jennifer & Pribram, Deidre E. (toim.) *Emotions: A cultural studies reader*. Routledge, New York, 1–23.
- Hochschild, Arlie Russel (2009). Introduction: An Emotions Lens on the World. Teoksessa Hopkins, Debra, Kleres, Jochen, Flam, Helena & Kuznics, Helmut (toim.) *Theorizing Emotions: Sociological Explorations and Applications*. Campus Verlag GmbH, Frankfurt/Main, 29–38.
- Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (2014). Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Ethnos ry, Helsinki, 7–28.
- Johansson, Maria & Laike Thorbjörn (2007) Intention to respond to local wind turbines: the role of attitudes and visual perception. *Wind Energy* 10, 435–451
- Katz, Jack (1999). *How Emotions Work*. Chicago University Press, Chicago.
- Kivimäki, Sanna, Kolehmainen, Marjo & Sumiala, Johanna (2010). Tunteet ja tutkimus. *Media ja Viestintä* 33:4, 2–6.
- Kleres, Jochen (2010). Emotions and Narrative Analysis: A Methodological Approach. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 41:2, 182–202.
- Koivisto, Kaisa, Kukkola Jani, Latomaa Timo & Sandelin Pirkko (2014) Kokemuksen mahdollisuudet. Teoksessa Koivisto, Kaisa, Kukkola Jani, Latomaa Timo & Sandelin Pirkko (toim.) *Kokemuksen tutkimus IV*. Lapin Yliopistokustannus, Rovaniemi, 7–27.
- Kontturi, Katve-Kaisa & Taira, Teemu (2007). Affekti - Käsitteen säikeet, keskustelun lonkerot. *Niin & Näin* 2/2007, 43–45.
- Korjonen-Kuusipuro, Kristiina (2012). *Yhteinen Vuoksi. Ihmisen ja ympäristön kulttuurinen vuorovaikutus Vuoksen jokilaaksossa 1800-luvulta nykypäiviin*. Oulun yliopisto, Oulu.
- Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Parks, Jude (artikkelikäsi-kirjoitus). Knowledge construction among local publics in relation to onshore wind energy developments: A UK-Finland comparison.
- Krohn, Soren & Damborg, Steffan (1999) On public attitudes towards wind power. *Renewable Energy* 16, 954–960.
- Kukkola, Jani (2014). Millälaisin ehdoin kokemus voi olla tutkimuskohteena mahdollinen. Mielenfilosofia lähtökoh- taetia kokemuksia tutkimukselle. Teoksessa Koivisto, Kaisa, Kukkola, Jani, Latomaa, Timo & Sandelin, Pirkko (toim.) *Kokemuksen tutkimus IV*. Lapin Yliopistokustannus, Rovaniemi, 31–56.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2014). Poliittinen keho. Kohtaamisia, tunteita ja tietoa. *Alue ja ympäristö* 43:2, 1–3.
- Laine, Markus & Peltonen, Lasse (2003). *Ympäristökykyisyys ja aseveliakseli. Ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959–1995*. Tampereen yliopistopaino, Tampere.
- Lawler, Edward, J., Thye, Shane, R. & Yoon, Jeongkoo (2014). The emergence of collective emotions in social exchange. Teoksessa Von Scheve, Christian & Salmela, Mikko (toim.) *Collective Emotions. Perspective from Psychology, Philosophy and Sociology*. Oxford University Press, Oxford, 189–203.
- Leavitt, John (1996). Meaning and Feeling in the Anthropology of Emotions. *American Ethnologist* 23:3, 514–539.
- Lutz, Catherine & White, Geoffrey, M. (1986). The Anthropology of Emotions. *Annual Review of Anthropology* 15, 405–436.
- Massey, Doreen (1994) *Space, place and gender*. Polity Press, Cambridge.
- Matthis, Irene (2000). Sketch for a metapsychology of affect. *International Journal of Psychoanalysis* 81:2, 215–227.
- Meriläinen-Hyvärinen, Anneli (2010). ”Sanopa mulle onko meidän hyvä olla täällä?” Paikkakokemukset kolmen talvi- vaaralaisen elämässä. *Elore* 17:1, 60–85.
- Meriläinen-Hyvärinen, Anneli, Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Väyrynen, Anna-Liisa (2012). Vallan kieli ja mieli: Paikan menetyksiä Vuoksen, Lokan ja Talvivaaran alueilla. Teoksessa Kallinen, Timo, Nygren, Anja & Tammisto, Tuomas (toim.) *Ympäristö ja kulttuuri*. Helsingin yliopisto, Helsinki, 177–206.
- Nikunen, Kaarina (2010). Rakastamisen vaikeudesta: Internet, maahanmuuttokeskustelu ja tunteet. *Media ja Viestintä* 33:4, 7–26.
- Näre, Sari (1999). Johdanto. Teoksessa Näre, Sari (toim.) *Tunteiden sosiologiaa I*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Näsman, Minna (2011). *Livsaskändningars roll i miljökonflikter*. Åbo Akademi, Turku.
- Perttula, Juha (2008). Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tietenteoria. Teoksessa Perttula, Juha & Latomaa, Timo (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Lapin yliopistokustannus, Rovaniemi, 115–162.
- Rogers Jennifer, C., Simmons, Eunice, A. & Convery, Ian (2008). Public perceptions of opportunities for community-based renewable energy projects. *Energy Policy* (11) 4217–4226.
- Smith, Jonathan A. & Osborn, Mike (2008). Interpretative phenomenological analysis. Teoksessa Smith, Jonathan A. (toim.) *Qualitative psychology. A practical guide to research methods*. Second Edition. SAGE, London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore, 53–80.
- Stets, Jan E. & Turner, Jonathan H. (2014). Introduction. Teoksessa Stets, Jan E. & Turner, Jonathan H. (toim.) *Handbook of the Sociology of Emotions, volume II*. Springer, Dordrecht, Heidelberg, New York, London, 1–9.
- Swofford, Jeffrey & Slattery, Michael (2010). Public attitudes of wind energy in Texas: Local communities in close proximity to wind farms and their effect on decision-making. *Energy Policy* 38, 2508–2519.
- Tangney, June Price, Stuewig, Jeff & Mashek, Debra J. (2007). Moral Emotions and Moral Behavior. *Annual Review of Psychology* 58, 345–372.

- Truelove, Heather (2012). Energy source perceptions and policy support: Image associations, emotional evaluations, and cognitive beliefs. *Energy Policy* 45, 478–498.
- Tuovila, Seija (2005). *Kun on tunteet. Suomenkielen tunnesanojen semantiikkaa*. Oulun yliopisto, Oulu.
- Turner, Jonathan H. & Stets, Jan E. (2005). *The Sociology of Emotions*. Cambridge University Press, New York.
- Waldo, Åsa (2012). Offshore wind power in Sweden – A qualitative analysis of attitudes with particular focus on opponents. *Energy Policy* 41, 692–702.
- Walker, Gordon & Devine-Wright, Patrik (2008). Community renewable energy: What should it mean? *Energy Policy* 36, 497–500.
- Wolsink, Maarten (2007). Wind power implementation: The nature of public attitudes: Equity and fairness instead of ‘backyard motives’. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 11:6, 1188–1207.
- Wüstenhagen, Rolf, Wolsink, Maarten & Bürer, Mary J. (2007). Social acceptance of renewable energy innovation: An introduction to the concept. *Energy Policy* 35, 2683–2691.
- Äärelä, Erkki. (2009). Psykoanalyttinen affektin malli ja ruumiilliset oireet. *Psykoaterapia* 28:2, 98–107.